

Bożena Urbanek

Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN

ORCID 0000-0002-4526-6887

Neurologia i psychiatria na wileńskim Uniwersytecie Stefana Batorego – do roku 1934 (czasów reorganizacji). Warunki funkcjonowania i kadra naukowa.

Neurology and psychiatry clinics of the Stefan Batory University in Vilnius (1919–1934). Their faculty and functioning

The article concerns the circumstances of the creation of neurology and psychiatry faculties at the Stefan Batory University in Vilnius, established in 1919. It presents the difficult working conditions of the teaching faculties created after the Partitions period – the strive for the correct equipment, localization and staff. It examines the changes in those two faculties in the period of 15 years, until they were merged into one administrative structure in 1934. It also shows the scientific and didactic efforts of those faculties, underlining the independence of the teaching from the usual European approaches to neurology and psychiatry. The article is based on the analysis of the sources taken from the Vilnius archives.

Keywords: Stefan Batory University, Vilnius, psychiatry, neurology in the first part of the 20th century, organization of clinics and chairs

Słowa kluczowe: Uniwersytet Stefana Batorego, Wilno, psychiatria, neurologia w pierwszej połowie XX wieku, organizacja klinik i katedr

Organizacja **kliniki i katedry neurologicznej** sięga początków wydziału lekarskiego Uniwersytetu Stefana Batorego. Zadania związane z utworzeniem kliniki i katedry o tym pro-

filu podjął dr Stanisław Władyczko¹, zwolennik oddzielenia neurologii od psychiatrii, a nie łączenia tych dziedzin w jednej jednostce badawczej. Trzeba dodać, że w okresie międzywojennym, w różnych ośrodkach akademickich, nie tylko krajowych, panowały w tej kwestii różne koncepcje i nie były one zawsze zbieżne z jego poglądami. Władyczko głosił bowiem odrębność etiologii chorób tych dwóch, jego zdaniem, niezależnych specjalności. Uzasadniać miał ten fakt koniecznością posługiwania się odmiennymi metodami badawczymi zarówno w neurologii, jak i psychiatrii, w tym nie tylko związanymi z diagnozowaniem, lecz także leczeniem chorych. Powoływać się miał w tym względnie m.in. na doświadczenia naukowe pracowników pokrewnych klinik warszawskich².

Pierwszego października 1919 r. dr S. Władyczko został mianowany profesorem nadzwyczajnym neurologii, a pół roku później, 1 sierpnia 1920 r., profesorem zwyczajnym neurologii USB³. Jednak dopiero dwa lata później istnienie kliniki neurologicznej zostało potwierdzone w dokumentacji uczelnianej. 26 stycznia 1923 r. prof. Władyczko objął nad tą katedrą i kliniką nadzór merytoryczny⁴. Opóźnienie związane z otwarciem kliniki, planowane na początek drugiego trymestru 1922 r.⁵, wynikało z istniejącej ogólnej sytuacji, a także sytuacji samej uczelni: braku odpowiednich pomieszczeń, które mogły być wykorzystane do celów klinicznych. Kierownika kliniki absorbowały też inne obowiązki, bowiem jeszcze w drugiej połowie 1921 r. profesor odbywał podróże naukowe, odwiedzając w końcu sierpnia najpierw Paryż, a później Londyn⁶. Pomimo różnych trudności, w tym dotyczących urządzenia całej uczelni, do dość sprawnego zorganizowania kliniki przyczyniła się pozycja samego profesora – ówczesnego dziekana wydziału. Już w sierpniu 1920 r. znany był przynajmniej częściowo skład personalny kliniki, prócz prof. Władyczki figurowało na liście kilka osób, który uzupełniany był sukcesywnie przez innych, później już absolwentów USB. Adiunkt Adolf Falkowski wykazywany był w spisie uczelnianym od 1 lipca 1923 r.⁷, starszy asystent dr Julian Podwiński (z adnotacją uzyskania angażu) od 1 lipca 1922 r. (a nawet już (?) 1 października 1920 r.), podobnie jak przyjęty do kliniki

- 1 Stanisław Karol Władyczko (1878–1936). Urodził się 4 listopada w Kownie, gdzie zdał maturę w 8-klasowym gimnazjum filologicznym. W 1897 r. rozpoczął studia lekarskie na Uniwersytecie Moskiewskim, które ukończył w 1902 r. Służył w Korpusie sanitarnym, w różnych oddziałach i szpitalach polowych m.in. w porcie Artura. W 1907 r. na moskiewskim uniwersytecie uzyskał dyplom doktora medycyny na podstawie dysertacji: *Wpływ morza i jego falowania na psychicznie chorych*. Odtąd pracował w Klinice chorób nerwowych i umysłowych Wojskowej Akademii Lekarskiej w Petersburgu. Ogłosił 25 prac naukowych. Kolejne powołanie do armii rosyjskiej, już w 1914 r. i służba podczas działań wojennych przerwała na cztery lata jego działalność naukową. 30 grudnia 1918 r. w nowej rzeczywistości odradzającego się państwa został powołany na dziekana powstającego w Wilnie polskiego Wydziału Lekarskiej USB. E. Herman, *Neurologia polscy*, Warszawa 1958, s. 434; Zbiory Specjalne Głównej Biblioteki Lekarskiej [Zb. Spec. GBL], *Stanisław Karol Władyczko (1878–1936)*, ksero z Centralnego Archiwum Wojskowego, op. 8317.
- 2 W sprawie wyodrębnienia katedry i kliniki neurologicznej i psychiatrycznej por. Zb. Spec. GBL, sygn. 1/993, t. 9 (brak paginacji).
- 3 S. Trzebiński, *Wydział Lekarski USB w latach 1919–1929*, [w:] *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 2, *Dziesięciolecie 1919–1929*, Wilno 1929, s. 383, 389.
- 4 Zb. Spec. GBL, zesp. A. Januszkiewicza, sygn.1/993, t.13 (materiały nieuporządkowane, brak paginacji). B. Urbanek, *Wileńskie placówki naukowe Uniwersytetu Stefana Batorego na przykładzie niektórych klinik „niezabiegowych” w latach 1919–1944*, „Medycyna nowożytna. Studia nad kulturą medyczną” t. 23, 2017, z. 1, s. 94–95.
- 5 Lietuvos centrinių valstybės archyvas w Wilnie [LCVA], F. 175, ap. I, A b nr 119, k. 17.
- 6 Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka [LMAV Zb. Spec.], F. 98–443, k. 7.
- 7 Jednak w 1922 r. stanowisko to nie było jeszcze obsadzone. Według bowiem informacji z 12 VI 1922 r. odnotowano na stanowisku adiunkta vacat. LCVA, F.175, ap. I, A b nr 128, k. 624.

dr Piotr Tukałło, odnotowany jako pracownik od 1 grudnia 1924 r.⁸ Ponadto zatrudniona była też, na podobnym stanowisku, od 1 lutego 1924 r. Janina Hurynowicz oraz młodszy asystent dr Wacław Lewiński, z data przyjęcia 1 stycznia 1922 r., początkowo pracujący przez rok jako zastępca młodszego asystenta. W późniejszym okresie, tj. od 1 października 1925 r., zaangażowano dr. Antoniego Borowskiego i dwa lata później, od 1 lutego 1927 r., dr Jadwigę Sukiennicką⁹. Wskazywano również na trzy- do pięciosobowy skład personelu pielęgniarskiego i tyleż liczbowo (tj. 5) pracujących sanitariuszek¹⁰. Można przyjąć, że dla dodania prestiżu rozwijanej klinice, a także całej uczelni, nadano 18 czerwca 1925 r. dr. Józefowi Babińskiemu – wybitnemu, francuskiemu neurologowi polskiego pochodzenia – tytuł honorowego profesora USB, w zakresie neurologii¹¹.

Z tego też okresu i późniejszych lat pochodzi opis kliniki, a zwłaszcza usytuowanie i organizacja jej funkcjonowania. Wedle tych informacji klinikę i katedrę, od jesieni 1922 r., ulokowano w Szpitalu św. Jakóba, w jednopiętrowym, poddominikańskim obiekcie przyklasztornym, przy placu Łukiskim (później ul. 3 Maja nr 8). Na pomieszczenie kliniki przeznaczono piętro i parter lewej połowy budynku¹². Jednak dopiero od jesieni 1924 r. przyjmowano tam chorych. Do 1929 r., a więc przez pięć lat, w klinice udzielono pomocy 1214 chorym¹³.

Ze wspomnień dr Jerzego Borysowicza¹⁴, zatrudnionego w klinice od 1929 r., wynika, że pomieszczenia były jednak niedostosowane¹⁵, jak pisał: „ciasne bez zaplecza”, chociaż „romantyczne i piękne z malowniczym wejściem” i werandą. Zatem miejsce to było mało przydatne do zadań medycznych czy dydaktycznych. Szczegółowo Borysowicz opisywał je następująco: na pierwszym piętrze zorganizowano trzy¹⁶ czy nawet cztery sale na kilka łóżek. Według Borysowicza było tam 20 łóżek dla mężczyzn i tyleż samo dla kobiet, ale ulokowanych na parterze. Łącznie łóżek w 1929 r. obliczano na 50¹⁷. Na piętrze znajdowała się pracownia do badań klinicznych, histologicznych i gabinet „elektrozacyjny”. Na parterze, prócz części łóżkowej, umiejscowiono gabinet lekarski. Szerokie korytarze, niezbyt przydatne ze względu na powierzchnię, starano się zagospodarować w miarę racjonalnie czy to przeznaczając na jadalnię, czy na salę rekreacyjną dla chorych. Wydzielono tam też miejsce na podręczną kuchnię do rozdzielania posiłków, transportowanych z kuchni ogólnej. W skład kliniki i katedry wchodziły również szwalnia, biblioteka i łazienki. Ogółem w 1929 r. powierzchnię katedry i kliniki obliczano na 1120 metrów kwadratowych¹⁸. Szczupłość własnych pomieszczeń powodowała, że korzystano z laboratoriów i gabinetów zabiegowych innych oddziałów miejskiego Szpitala św. Jakóba¹⁹. Prowadzono, jak

8 S. Trzebiński, op. cit., s. 448.

9 Ibid.

10 Ibid.

11 LCVA, F. 175, ap. 1, I A nr 145, k. 23. Józef Babiński (1857–1932).

12 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 152, k. 220–220a.

13 S. Trzebiński, op. cit., s. 447.

14 Zb. Spec. GBL, *Dr Jerzy Borysowicz jeden z lekarzy 1904–1980. Wspomnienia pośmiertne dr. med. Jerzego Borysowicza*, sygn. 1/1035, k. 1. Tymczasem w zachowanych notatkach B.T. Borysowicza – członka rodziny Jerzego – przekazanych do Zbiorów Specjalnych GBL 17 II 2000 r. istnieje informacja sugerująca przeniesienie kliniki neurologicznej na ul. Letnią 5 już 1 I 1927 r., co nastąpiło w tym czasie jedynie w przypadku kliniki psychiatrycznej, zaś opisywana klinika neurologiczna została tam ulokowana sześć lat później.

15 S. Trzebiński, op. cit., s. 448.

16 Ibid.

17 Ibid.

18 Ibid.; B. Urbanek, op. cit., s. 102–103.

19 Zb. Spec. GBL, *Dr Jerzy Borysowicz*, k. 3.

już wspomniano, rejestrację ruchu chorych. W samym 1930 r., (do 20 września) odnotowano przyjętych na kurację 281 osób, z których – jak zaznaczono – czterech nie udało się uratować. Śmiertelność zatem nie była wysoka, przynajmniej analizując dane z tego roku. Udzielono też wtedy 156 porad ambulatoryjnych²⁰.

Brak było jednak nadziei na poprawę warunków. W sprawozdaniach, w tym z wydziału lekarskiego, odnotowywano jedynie krytyczne oceny stanu kliniki. Przykładowo w sprawozdaniu dziekana prof. dr Władysława Jakowickiego za lata 1929/1930 stwierdzono:

Klinika neurologiczna, podobnie jak wewnętrzna (ulożona w tym samym szpitalu) posiadała pomieszczenia ciasne, nie odpowiadające wymogom „stawianym zakładom uniwersyteckim”, a nawet jak w ostrzejszym tonie zaznaczono: „znajduje się w warunkach urągających, często znacznie gorszych niż te, jakie występowały w ówczesnych szpitalach prowincjonalnych”²¹.

Z inwestycji poprawiających sytuację, a przynajmniej wygląd kliniki, udało się, tylko „odświeżyć” pomieszczenia, dokonać przeróbek w gabinecie lekarskim oddziału kobiecego czy kilka lat wcześniej wymienić podłogę drewnianą na cementową w miejscu przeznaczonym na tzw. jadalnię oddziału kobiecego²². Wartość inwentarza obliczano na łączną kwotę 71 600 zł²³. Także w późniejszym okresie, w latach trzydziestych, sytuacja nie uległa poprawie, mimo że od lutego do maja 1931 r. usiłowano ją uporządkować. Kosztem było jednak unieruchomienie na ten czas placówki i nieprzyjmowanie chorych²⁴. A nawet, jak dość lakonicznie odnotowano w kolejnym sprawozdaniu wydziału z następnego roku akademickiego, „brak środków uniemożliwił” kontynuowanie remontu²⁵. Trudno stwierdzić, czy już wtedy liczone się z reorganizacją, czy nawet likwidacją, katedry i kliniki z ewentualnym połączeniem jej z kliniką psychiatryczną, co faktycznie nastąpiło nieco później²⁶. Aczkolwiek nadal powiększano inwentarz kliniki i katedry neurologicznej. W dziale tzw. mebli, pod koniec lat dwudziestych odnotowano 353 pozycje. Posiadano na stanie skomplikowaną aparaturę badawczą w tym: 9 mikroskopów, 4 mikrotomy, 2 pantostaty, 2 diatermie, aparat do mierzenia chronaksji. Biblioteka katedralna liczyła 972 pozycje, w tym książki i broszury. Prenumerata, jednak wedle danych z 1928 r., obejmowała abonament tylko na trzy polskie czasopisma, dwa francuskie oraz trzy niemieckie²⁷. Co oczywiście nie mogło zaspakajać potrzeb lekarzy w zakresie zdobywania najnowszych informacji naukowych z tej dziedziny. Z początkiem lat trzydziestych zakupy zarówno literatury fachowej,

20 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 208, k. 219.

21 W. Jakowicki, *Sprawozdanie Wydziału Lekarskiego 1929/1930*, „Pamiętnik Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego” 1930, z. 4–5, s. 375; B. Urbanek, op. cit., s. 103.

22 LCVA, F. 175, ap. 3, I X B nr 89, k. 26; LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 161, k. 130. Por. też W. Jakowicki, op. cit., s. 375; B. Urbanek, op. cit.

23 W. Jakowicki, op. cit.

24 K. Opoczyński, *Sprawozdanie Wydziału Lekarskiego USB 1930/1931*, „Pamiętnik Wileński Towarzystwa Lekarskiego” r. 7, 1931, z. 5, s. 390.

25 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 313, k. 187.

26 Por. W. Jasiński, *Sprawozdanie z działalności Wydziału Lekarskiego USB w Wilnie w roku akademickim 1933–1934*, „Pamiętnik Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego” r. 10, 1934, z. 5–6 (odbitka); *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1933/1934, oraz zmiany szasze w latach 1929/30, 1930/31, 1931/32, 1932/33*, Wilno 1934, s. 21.

27 S. Trzebiński, op. cit, s. 448.

jak i sprzętu były nadal ograniczane. Wpływać na to mógł jednak kryzys gospodarczy i trudności finansowe uczelni. Dlatego też w wykazach z tego czasu znajdujemy dość skromne co do liczby sprawunki poczynione dla kliniki i katedry. Można je jedynie określić mianem zaspakajania „palących potrzeb”²⁸. Pojawiły się jednak też w tym czasie nazwiska zatrudnianych wtedy współpracowników kliniki m.in. młodszego asystenta dr. Napoleona Baniewiczza, tytularnego – dr. Juljusza Genzela oraz dwóch wolontariuszy²⁹.

Kierownictwo kliniki utrzymywało kontakty z Kliniką Neurochirurgiczną w Tartu, kierowano tam chorych wymagających szybkiej interwencji chirurgicznej. Od 1934 r. wysyłano już chorych do Warszawy, gdzie przy Klinice Neurologicznej powstał oddział neurochirurgii. Starano się zatem nawiązywać kontakty i współpracę międzynarodową oraz międzyuczelnianą. Sporą aktywność w tym zakresie wykazywał prof. W. Władyczko, uczestniczący w naukowych kongresach, konferencjach w Paryżu czy w 1928 r. w Rzymie, wygłaszając tam doniesienia naukowe³⁰. W ocenie Borysowicza, kierownik katedry cenił pracę swoich podwładnych, starał się, mimo wspomnianych trudności finansowych, ułatwiać im zapoznawanie się z najnowszymi poglądami i metodami leczniczymi, także w klinikach zagranicznych. Jednak wyjazdy naukowe musiały być ze wspomnianych już względów ograniczane, o czym świadczy niewielka liczba pracowników naukowych odwiedzających ważne i liczące się wtedy ośrodki. Wiadomo jednak, że w połowie lat dwudziestych dr J. Hurynowicz doskonaliła swoje umiejętności z zakresu praktyki neurologicznej w Paryżu, trudno jednak ustalić instytucję pokrywającą koszty tych wyjazdów³¹.

W tym też czasie, w sprawozdaniu wydziałowym odnotowano zainteresowania naukowe pracowników kliniki. Zespołowo zajmowano się fizjologią układu nerwowego, analizowano wpływ kity i gruźlicy na zmiany w jego w funkcjonowaniu³². Szczegółowo zaś dr Falkowski badał objawy układu nerwowego w stanach zapalnych. Obserwował, w warunkach doświadczalnych, zmiany, jakie następują w płynie mózgowo-rdzeniowym pod wpływem proteinoterapii. Interesował się także metodą odmy czaszkowej z nakłuciem podpotylicznym, badając jej znaczenie w diagnostyce i terapii³³. Dr Hurynowicz prowadziła eksperymenty nad „czuciem włosowatym” oraz oddziaływaniem siarki, wprowadzanej śródmięśniowo na pewne stany fizyko-chemiczne krwi. Ponadto zajmowała się wpływem insuliny na układ nerwowy wegetatywny, co zaowocowało rozprawą doktorską na ten temat, ogłoszoną w 1927 r.³⁴. Po tym czasie zajmowała się chronaksją – problemem pobudliwości włókien nerwowych. Trzy lata później na podstawie wspomnianego już dorobku zatwierdzono Hurynowicz habilitację³⁵. Dodać warto, że Hurynowicz jako pierwsza osoba w kraju, prowadziła w latach trzydziestych badania związane z chronaksją, dążąc do ich praktycznego zastosowania w lecznictwie³⁶. W roku akademickim 1932/1933 została uhonorowana nagrodą, w wysokości 200 zł, z funduszu im. Marszałka J. Piłsudskiego

28 LCVA, F. 175, ap I, A b nr 313, k. 187.

29 Ibid.

30 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 161, k. 100.

31 LCVA, F. 175, ap I, A b nr 182, k. 240.

32 Zb. Spec. GBL, *Dr Jerzy Borysowicz*, k. 4.

33 A. Falkowski wygłosił na ten temat odczyt w Towarzystwie Psychiatrycznym w Wilnie.

34 Zb. Spec. GBL, J. Hurynowicz, *Wpływ insuliny na układ nerwowy wegetatywny* (rozprawa doktorska, Wilno 1927), sygn. 215, 6871.

35 LCVA, F. 175., ap. 3, IX b nr 89, k. 34. LMAV Zb. Spec., F 98–574, k. 10.

36 LCVA, F. 175, ap. I, Ab nr 152; Zb. Spec. GBL, *Dr Jerzy Borysowicz jeden z lekarzy 1904–1980*, k. 3–4.

go – za pracę pt. *Wpływ alkoholu na chronaxję nerwów naczyńioruchowych*³⁷. Swoje prace ogłaszała w czasopiśmiennictwie polskim m.in. w „Pamiętniku Wileńskim Towarzystwa Lekarskiego”, a także w prasie francuskiej.

W katedrze prowadzono także prace histopatologiczne, poszukując etiologii chorób neurologicznych, które starano się wykorzystać w praktyce klinicznej³⁸. Zajmowano się więc nie tylko fizjologią, lecz także patofizjologią układu nerwowego. W latach trzydziestych XX w. rozszerzano program poszukiwań naukowych m.in. o psychopatologię dzieciaka czy zastosowanie diety w schorzeniach układu nerwowego³⁹.

Wykazywano się też sporą aktywnością na forum organizacji zawodowych, w dużej mierze wileńskich, m.in. Towarzystwa Lekarskiego. Na posiedzeniach dzielono się doświadczeniami z przeprowadzanych badań. Wykazywano się również aktywnością prowadzoną na rzecz środowiska wileńskiego. Dr Hurynowicz udzielała pomocy neurologicznej dzieciom z miejscowych szkół⁴⁰. Personel kliniki zatrudniony był w przychodni „Mens”, zorganizowanej przez prof. Władyczkę z przeznaczeniem, jak określano, „dla przepracowanych, łatwo męczących się i narkomanów”⁴¹.

Powstanie na Wydziale Lekarskim USB **katedry i kliniki psychiatrycznej** wiąże się z nominacją dr. prof. Antoniego Feliksa Mikulskiego⁴² na stanowisko jej kierownika. Ostateczna decyzja o jego powołaniu zapadła w maju 1923 r.⁴³ – już w czasie postępującej, od wiosny 1922 r.⁴⁴, stabilizacji sytuacji na tych terenach i w samej uczelni. Dodać jednak należy, że o potrzebie utworzenia katedry – podobnie jak i o innych placówkach naukowych – dyskutowano co najmniej od roku, a nawet kilku lat⁴⁵. Przymiarki do obsady funkcji kierowniczej i utworzenia katedry trwały i w tym przypadku od 1919 r. Konieczność, a nawet niezbędność jej powołania odnotowano w planach wydziału w kolejnych latach. Przewidywano umieszczenie w przyszłej klinice 50 łóżek dla chorych. Przeszkodą najczęściej wymienianą był brak „pomysłów” na jej lokalizację i niedostatek środków finansowych na ten cel⁴⁶. Istnieje też podejrzenie, że zamiar utworzenia niezależnej katedry i kliniki psychiatrycznej odsuwano, traktując jako dość nowatorski czy nawet ryzykowny na tle niektórych placówek funkcjonujących w krajach europejskich. Przykładem w tym

37 S. Schilling-Siengalewicz, *Sprawozdanie Wydziału Lekarskiego 1932/1933, za okres 16 IX 1932–16 IX 1932*, „Pamiętnik Wileński Towarzystwa Lekarskiego” r. 9, 1933, z. 6, s. 591.

38 Dopisek recenzenta.

39 LCVA F. 175, ap. I, A b, nr 313, k. 187.

40 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 152, k. 221.

41 S. Trzebiński, op. cit., s. 448.

42 Antoni Feliks Mikulski (1872–1925) urodził się 26 stycznia w Stawiszczach w guberni kijowskiej. W 1892 r. ukończył w Kijowie Państwowe Gimnazjum. W tym też roku rozpoczął studia w Kijowie: początkowo na Wydziale Matematycznym, a po dwóch latach przeniósł się na Wydział Lekarski tamtejszego Uniwersytetu. W 1899 r., po ukończeniu nauki, podjął pracę w rodzinnym mieście w Katedrze chorób umysłowych i nerwowych. Odbił też służbę w Mandżurii, doskonalili swoje umiejętności zawodowe w Monachium. W 1909 r. na Uniwersytecie Lwowskim uzyskał tytuł doktora wszech nauk lekarskich. Cztery lata później objął stanowisko dyrektora Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Kochanówce pod Łodzią. Funkcję tę sprawował z przerwą na czas działań wojennych. E. Herman, *Śp. Profesor dr medycyny Antoni Feliks Mikulski*, „Warszawskie Czasopismo Lekarskie” 1925, nr 5; T. Zakrzewski, *Mikulski Antoni Feliks*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 21, Wrocław 1976, s. 175.

43 S. Trzebiński op. cit., s. 449; B. Urbanek, op. cit., s. 95, 103.

44 F. Ruszczyk, *Dziennik cz. II, W Wilnie 1919–1932*, Warszawa 1996, s. 176–177. Jednak uregulowanie spraw finansowych zaczęło przynosić na uczelni pozytywne skutki dopiero dwa lata później. Por. S. Trzebiński, op. cit., s. 393.

45 B. Urbanek, op. cit, s. 95.

46 LCVA, F. 175, ap. I, A b, nr 119, k. 1a.

względnie były tu Niemcy, gdzie dwie specjalności: psychiatria i neurologia na ogół były połączone w jeden dział naukowy i oddział leczenia chorych⁴⁷.

Dodać natomiast należy, że sprawa powołania instytucji naukowo-dydaktycznej kształcącej młodzież na tym terenie w zakresie psychiatrii była szczególnie pożądana, odczuwano brak nie tylko specjalistów, lecz także zorganizowanej opieki szpitalnej. Na obszarze północno-wschodniej Polski prócz szpitala w Nowej Wilejce – oddalonego od miasta o ok. 10 km, zlikwidowanego jednak w 1915 r., a uwzględnianego pierwotnie jako miejsce lokalizacji kliniki – brak było funkcjonującej placówki leczniczej o tym profilu⁴⁸.

Nominacja na stanowisko kierownika Katedry psychiatrii byłego dyrektora szpitala „Kochanówka”⁴⁹, a w czasie wojny 1920 r. lekarza frontowego w stopniu majora Wojska Polskiego nie była zatem pewna do końca. Jak wynika z listu Adama Wrzosek z dn. 23 lipca 1922 r. skierowanego do ks. prof. Bronisława Żongołłowicza, ówczesnego prorektora USB, rozważana była też inna kandydatura. Stanowisko to, jak pisał Wrzosek, miano powierzyć lekarzowi, z Warszawy (bez podania jednak w liście nazwiska), a jak konfidencjonalnie Wrzosek zaznaczył „nie uczonemu ale popularyzatorowi”, a nawet dodał z pewną dozą sarkazmu: „przywódcy masonów”⁵⁰. Tak surowa, ale i niewyważona do końca ocena dotyczyła zapewne dr. Rafała Radziwiłłowicza⁵¹, którego zamierzano powołać w Wilnie na to stanowisko już w pierwszej połowie 1919 r.⁵² Na przeszkodzie stała wtedy nieuregulowana sytuacja w mieście oraz konieczność rozwiązania wielu innych spraw w uczelni⁵³, a także krążące opinie o Radziwiłłowiczu, biorąc tu chociażby pod uwagę

- 47 B. Borysowicz, *Dr med. Jerzy Borysowicz jeden z lekarzy wileńskich 1904–1980*, „Czas” („Nasz Czas”) 2003, nr 36 (625). Jak pisze autorka, tendencja tworzenia niezależnych katedr pojawiła się w środowisku akademickim psychiatrów i neurologów od lat dwudziestych XX w. Warto dodać, że w Warszawie już od 1919 r. kliniki neurologiczna i psychiatryczna działały oddzielnie (dopisek Recenzenta).
- 48 Zb. Spec. GBL, sygn. 1/1035, Borysowicz Jerzy 1903–1980, *Życiorys neurologów i psychiatrów wileńskich oraz chirurgów i neurologów współpracujących z Kliniką Neurologiczną i Kliniką Chorób Umysłowych USB w 1929–1939*, [w:] *Dr Jerzy Borysowicz jeden z lekarzy 1904–1980*; dr A. Kulikowska, *Wspomnienie o dr Halinie Jankowskiej*, k. 168 (ogłoszone: „Psychiatria Polska” t. 4, 1970, nr 6) (opis); M. Jackiewicz, „Nowa Wilejka, Znad Wilii” 2011, nr 1 (45); LCVA, F. 175, ap. 3, IX b nr 223, k. 59, 69; B. Urbanek, op. cit., s. 96.
- 49 Łódzka dzielnica Bałuty. Nazwa szpitala pochodzi od dawnego właściciela tych ziem. W 1902 r. otwarto na tym terenie szpital, w latach 1953–1973 czynny pod nazwą Szpital dr Józefa Babińskiego.
- 50 LMAV Zb. Spec., F 98–846, k. 5–6. Trzeba dodać, że A. Wrzosek znał środowisko akademickie, aczkolwiek cechował się specyficznym, nieraz złośliwym, stosunkiem do niektórych jego przedstawicieli. Od 1918 r. pełnił bowiem funkcję szefa Sekcji Naukowej Departamentu Sanitarnego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, a po roku został już dyrektorem Sekcji Nauki i Szkół Akademickich w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, wreszcie w 1920 r. powołano go na stanowisko dziekana Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego. Krytyczne jego opinie dość często pojawiały się w listach pisanych m.in. do Walentyny Horoszkiewiczówny – od jesieni 1921 r. sekretarza naukowego USB. Negatywny stosunek do części kadry naukowej wynikał z jego niepomysłnych starań o objęcie kierownictwa w Katedrze Historii Kultury w Polsce na USB po śmierci (w 1921 r.) prof. Ludwika Janowskiego, a także zatargów z niektórymi przedstawicielami władz wydziału i uczelni. LMAV Zb. Spec., F. 98–446, k. 18; LMAV Zb. Spec., F. 98–445.
- 51 Radziwiłłowicz Rafał ps. Ojciec Miller (1860–1929). Urodził się 20 grudnia w Petersburgu. Szkołę średnią ukończył w Warszawie w 1879 r. W tym też roku rozpoczął studia medyczne w Dorpacie, które ukończył w 1886 r., rok później obronił doktorat na temat *Ueber Nachweis und Wirkung des Cytisins*. Pracował w Nałęczowie, Warszawie, a od 1891 r. w szpitalu psychiatrycznym w Petersburgu, następnie w Tworach k/Warszawy jako ordynator w Lecznicy dla umysłowo chorych. W 1922 r. habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim na podstawie pracy *Metoda psychiatrii*. L. Hass i T. Ostrowska, *Radziwiłłowicz Rafał*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t.30/1, z. 124, Wrocław 1987, s. 414.
- 52 S. Trzebiński op. cit., s. 383.
- 53 W roku akademickim 1920–1921 Wydział Lekarski USB liczył w swym składzie trzech profesorów. Wobec tej sytuacji został połączony z Wydziałem Matematyczno-Przyrodniczym. Po powiększeniu kadry profesorskiej na posiedzeniu Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego 21 października 1921 r. zapadła decyzja o ponownym rozdzieleniu tych dwóch jednostek naukowych i administracyjnych. Decyzję tę, cztery dni później, zatwierdził

wspomnianą wypowiedź Wrzoska, ale i faktyczną aktywność społeczno-zawodową czy nawet polityczną doktora⁵⁴. Wrzosek wykazywał przy tym sporą przychylność do innej kandydatury: wspomnianego już dr. Mikulskiego. Określał go jako „człowieka bardzo porządnego”, dobrego specjalistę, mającego duży dorobek naukowy. Ponadto zasłużonego dla wspomnianego już szpitala „Kochanówka”, chociaż przyznawał też, że „do Poznania nie mogliśmy go przyjąć bośmy mieli lepszego kandydata. Ale do Wilna wątpię czy lepszego będziecie mieli”⁵⁵. Nie ukrywał przy tym, że osoba ta była powiązana rodzinnie z osobą wzmiankowanego i nieżyjącego już wtedy wileńskiego profesora Janowskiego – znawcy literatury ruskiej i dziejów kultury polskiej na Kresach Wschodnich – zabiegającego wcześniej o zatrudnienie Mikulskiego⁵⁶. Popierając kandydaturę Mikulskiego Wrzosek, w liście z 31 sierpnia 1922 r., z pewną niepewnością, a i może zaniepokojeniem, pisał do ks. Bronisława Żongołłowicza „aby tylko w wydziale sprawę pomyślnie załatwić [...] braku woli i energii niestety nie zastąpią najlepsze chęci”⁵⁷. Obawiał się przy tym braku dostatecznej determinacji samego dziekana wydziału prof. Aleksandra Januszkiewicza, czy innych ówczesnych decydentów uczelnianych. Prawdopodobnie obawiał się także nieuzyskania z pokrewnych wydziałów z kraju dla tej kandydatury stosownych, a wymaganych wtedy pozytywnych opinii⁵⁸. Konsultacje w tej sprawie trwały przez dalsze miesiące. Kwestia obsady katedry i kliniki pojawiła się również na posiedzeniu Senatu USB 6 grudnia 1922 r.⁵⁹, lecz jej finał nastąpił dopiero na wiosnę następnego roku.

Z dniem 1 maja 1923 r. władze uczelni powołały na stanowisko kierownika Katedry Mikulskiego z tytułem profesora zwyczajnego⁶⁰. Trudności związane z organizacją tej placówki nie zakończyły się jednak, zwłaszcza w pozyskiwaniu stosownych pomieszczeń. Aczkolwiek z podobnymi kłopotami borykały się i inne, ówczesne katedry czy tworzone zakłady⁶¹.

Już bowiem od połowy sierpnia 1922 r. podejmowano próby uzyskania dla planowanej katedry i kliniki psychiatrycznej zabudowań znajdujących się przy ul. Letniej pod nr 5⁶². Jedenastego listopada tegoż roku zapadała nawet decyzja o urządzeniu tam szpitala. Do tych celów starano się przysposobić stojący tam murowany pawilon, dwie barakowe, drewniane „wille” oraz budynek gospodarczy. Warunki tamtejsze oceniano jako dobre, zachowana była sieć wodociągowa, nadto urządzenia kąpielowe, centralne ogrzewanie. Za pozytywne elementy wyposażenia w tamtejszych obiektach szczególnie wskazywano: werandy, odpowiedni rozkład korytarzy, dębowe posadzki, dobrą wentylację pomiesz-

Senat USB. Zb. Spec. GBL, sygn. 1/993, t. 13 (Materiały nieuporządkowane, bez paginacji).

54 T. Nasierowski, *Wolnomularstwo a psychiatria w II Rzeczypospolitej*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” t. 53, 1990, s. 99–125. Radziwiłłowicz miał być zaangażowany w powstanie polskiej loży masońskiej już od 1909 r. L. Chajm, *Polskie wolnomularstwo 1920–1938*, Warszawa 1984, s. 90, 96.

55 LMAV Zb. Spec., F. 98–846, k. 5–6.

56 Prof. L. Janowski zmarł 18 XI 1921 r. Dodać można, że Wrzosek był admiratorem spuścizny po zmarłym profesorze, a wraz W. Horoszkiewiczówną opracował działalność naukową i społeczną Ludwika Janowskiego, opublikowaną w książce *W promieniach Wilna i Krzemieńca*, Wilno 1923.

57 LMAV Zb. Spec., F. 98–846, k. 8.

58 LMAV Zb. Spec., F. 98–846, k. k. 5–6, 8.

59 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 115, k. 15–16.

60 S. Trzebiński, op. cit., s. 392; B. Urbanek, op. cit., s. 95.

61 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 129, k. 212.

62 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 145, k. 90. Pierwotnie teren przy ul. Letniej (od 1999 r. ul. Vasaros) stanowił własność Suchockiego. Budynek tam umiejscowione powstały bezpośrednio przed I wojną światową. Zamierzano utworzyć tam prywatny dom zdrowia dla tzw. dzieci „słabowitych i zarażonych gruźlicą”. Obiekt nabyło jednak Ministerstwo Zdrowia Publicznego, przeznaczając na inny cel. LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 145, k. 90–90a, 101.

czeń. Sądzono, że ulokować tam będzie można 50 łóżek, a w dwóch pawilonach drewnianych (po 18 pokoi): sale wykładowe, ambulatorium, kancelarię, urządzenia gospodarcze, mieszkania dla lekarzy i personelu pomocniczego⁶³. W pobliżu był las i ogród owocowy, który można było zagospodarować na potrzeby kliniki. Walory tego miejsca sprawiły, że początkowo zabudowania chciano przeznaczyć na schronisko czy sanatorium dla dzieci zagrożonych gruźlicą. Od zamiaru tego jednak odstąpiono. Zabudowania wymagały bowiem remontu z przeznaczeniem poważnych środków na ten cel – przede wszystkim uzyskania kredytu w wysokości 385 mln marek polskich⁶⁴. Zadanie to zamierzano zrealizować z pomocą finansową Ministerstwa Zdrowia Publicznego – już wtedy właściciela tych obiektów. Jednak dewaluacja ówczesnej waluty, a także reorganizacja resortu uniemożliwiły realizację zamiaru w roku akademickim 1924/1925. Sprawę utworzenia kliniki psychiatrycznej w tym miejscu i wcielenia w życie projektu komplikowała też inna koncepcja. Zgłoszony bowiem został przez członków Senatu USB pomysł zorganizowania w tym miejscu, przy Letniej, kliniki pediatrycznej, czyli powrotu do wcześniej artykułowanych planów zagospodarowania tych budynków. Planom senackim sprzeciwiał się wileński oddział Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego. Tymczasem opinię o lokalizacji przy ul. Letniej kliniki i szpitala psychiatrycznego zaakceptowała Dyrekcja Generalnej Służby Zdrowia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych⁶⁵. Dyskusje na ten temat jednak nadal się przeciągały i ostatecznie zakończone zostały dopiero po kilku latach⁶⁶.

Początkowo zatem wykłady z psychiatrii prowadzono w audytorium zakładu anatomii patologicznej, a z psychologii – w głównym gmachu uniwersyteckim. Na przełomie 1924/1925 oddano do użytku, chociaż też tylko częściowo i tymczasowo, oddział kliniczny w wojskowym szpitalu, przy ul. Sapieżyńskiej na Antokolu⁶⁷. Zainstalowano klinikę w budynku nr 9, uzyskując kilka pomieszczeń. Ulokowano tam najpierw dwadzieścia, a następnie dodano jeszcze pięć łóżek⁶⁸. Przyznanie klinice tej „własności”, i to o określonej liczbie łóżek, było jednak dość problematyczne. Bowiem, jak po latach wspomniano, można tam było umieszczać „niektórych własnych” chorych, ale tylko „w miarę” zwalnianych miejsc⁶⁹. Prócz ćwiczeń praktycznych, które studenci odbywali w wojskowym szpitalu, organizowano zajęcia dydaktyczne we wspomnianym już miejskim Szpitalu Św. Jakóba⁷⁰, na wileńskiej Pohulance. Jednak lokalizacja tego ostatniego szpitala w miejscu dość odległym od części antokolskiej sprawiać mogła trudności w czasowym dotarciu studentów do wspomnianej placówki, a także innych miejsc kształcenia na wydziale lekarskim. Dlatego też, z początkiem kwietnia 1924 r., domagano się poszerzenia bazy klinicznej w wojskowym szpitalu na Antokolu, adoptując do jej potrzeb barak usytuowany o „200–300 kroków

63 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 145, k. 99.

64 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 145, k. 101.

65 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 139, k. 82.

66 LCVA, F. 175, ap. 1, I A nr 767, k. 17; B. Urbanek, op. cit., s. 104.

67 Najstarsza część Wilna, od połowy XIX w. funkcjonował tam już szpital. W. Zahorski, *Przewodnik po Wilnie*, Wilno 1927, s. 77. Dzielnica antokolska położona była we wschodniej części miasta, około 5 km od jego centrum. M. Nowakowska-Zamachowska, *Wydział Lekarski w Wilnie*, [w:] *Szkoły lwowska i wileńska – ich wpływy na rozwój medycyny polskiej*, red. B. Zawadowicz, Częstochowa 2012, s. 208.

68 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 116, k. 263.

69 S. Trzebiński, op. cit., s. 449.

70 Szpital otwarto ok. 1796 r. lub 1799 r. w klasztorze poddominikańskim. W. Zahorski, op. cit., s. 65; idem, *Pierwsze szpitale wileńskie*, „Pamiętnik Wileński Towarzystwa Lekarskiego” 1925, z. 2, s. 67–70.

[...] od oddziału psychiatrycznego” składający się z 4 czy nawet 5 pokoi nadających się na gabinety i pracownie psychologiczne. Liczono jednak nadal na rozmieszczenie całej kliniki przy ul. Letniej⁷¹.

Według spisu wykładów, w roku akademickim 1924/1925 profesor Mikulski prowadził wykłady na roku piątym, w trymestrze XIV zimowym, w liczbie 3 godzin tygodniowo. I, jak wykazywano szczegółowo, odbywano je w środy od godziny 8 do 10, w soboty zaś od 12 do 13. Ponadto także w tym dniu, po godz. 13 miały miejsce ćwiczenia, jak zaznaczano, z obowiązkową obecnością studentów⁷². Demonstrowano studentom przypadki różnych chorób z udziałem pacjentów.

Jako dar dla kliniki uzyskano księgozbiór pozycji fachowych, m.in. po jednym z warszawskich adwokatów i tamtejszym lekarzu – dr. Męczkowskim⁷³. Do czasu ich przekazania w katedrze dysponowano „zaledwie 28” pozycjami z psychiatrii, prenumerowano osiem pism, na zakup których w roku akademickim 1923/24 kredytów jednak nie uzyskano⁷⁴. Odczuwano zatem niedostatek literatury naukowej, a zwłaszcza czasopism specjalistycznych. Potrzeby w tym zakresie nadal zgłaszano, dotyczyły one nie tylko zakupu wspomnianych czasopism, lecz także 30 książek, które, jak zaznaczano, „posiadały znaczenie zasadnicze” oraz „8 tomów «Jahres bericht’ów» zawierających roczny wykaz literatury psychiatryczno-neurologicznej”⁷⁵.

Apelowano też o „pomoce niezbędne do elementarnych ćwiczeń programowych gdyż katedra posiada bardzo niewiele przyrządów do wykonywania prac doświadczalnych”⁷⁶.

Do października 1923 r. – rozpoczęcia nowego roku akademickiego – starano się pozyskać asystentów do kliniki⁷⁷. Do tego czasu klinika zatrudniała jednego, a od stycznia następnego roku, dwóch asystentów. Planowano tę liczbę zwiększyć do ośmiu, nadto zatrudnić dwóch adiunktów i docenta ze specjalnością z zakresu eksperymentalnej psychologii i psycho-fizjologii. W sprawozdawczości za rok akademicki 1924/1925 figuruje nazwisko dr Haliny Jankowskiej jako starszej asystentki. Funkcję asystenta od 1 stycznia 1924 r. (do 31 stycznia 1927 r.) pełnił też kpt. dr Adolf Malinowski zaangażowany jednocześnie na stanowisku oficera łącznikowego szpitala antokolskiego⁷⁸. W oddziale garnizonowym tamtejszego szpitala zatrudniano: trzy pielęgniarki, jednego pielęgniarza oraz cztery „młodsze pielęgniarki” wykazywane już jako pracownicy kliniki⁷⁹. Podkreślano, czego nie trzeba było udowadniać, że w tym czasie z tak skąpą obsadą można było jedynie realizować podstawowe cele terapeutyczne, a dydaktyczne w ograniczonym zakresie. Dodatkowym argumentem podkreślającym trudności w realizacji zdań dydaktycznych, zwłaszcza zaś naukowych, był brak informacji o dotacjach przypadających na jednego studenta. Wartość ta, jak podkreślał szef katedry, do 1923 r. nie była znana. Dopiero w planie rozbudowy kliniki, sporządzonym

71 LCVA, F. 175, ap. 3, IX B nr 18/1, k. 87.

72 *Spis wykładów USB na rok akademicki 1924/1925*, Wilno 1924, s. 36.

73 LCVA, F. 175, ap. I, Ab nr 116, k. 263. Jednak, jak zaznaczano, zbiory po dr. Męczkowskim znajdowały się u „p doktorowej Męczkowskiej, w Warszawie, [a] klinika nie posiada środków na opłacenie transportu i opakowania”. LCVA, F. 175, ap.3, IX B nr 18/1, k. 86a.

74 Z zamawianych pozycji trzy pisma były o treści ogólnolekarskiej, a pozostałe – specjalistyczne. LCVA, F. 175, ap. 3, IX B nr 18/1, k. 86a.

75 Ibid.

76 Ibid.

77 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 116, k. 263.

78 S. Trzebiński, op. cit., s. 449.

79 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 152, k. 222.

po tym czasie przez prof. Mikulskiego, wielkość oczekiwanej dotacji rocznej przypadającej na jednego studenta określono na 5 zł. Wydatki zaś roczne „na prace badawcze profesora i asystentów” – z zaznaczeniem jako minimalne – na sumę 1250 zł. Przeznaczone one miały być do realizacji „w ciągu pierwszego pięciolecia”⁸⁰. Wysokość sumy potrzebnej do uzupełnienia wyposażenia katedry i kliniki w ciągu roku obliczono na kwotę 1810 zł, zaś na dalsze cele do realizacji w najbliższym pięcioleciu – na sumę 67 785 zł⁸¹.

Według sprawozdania kierownika kliniki za rok akademicki 1924/1925 przyjęto ogółem 84 chorych⁸².

Kierownik kliniki prof. Mikulski prócz spraw organizacyjnych i prowadzonej dydaktyki pracował nad podręcznikiem psychologii, który został wydany przed jego śmiercią, z początkiem r. 1925. Jak odnotowano rok później we wspomnieniach o Mikulskim, profesor badał: zwyrodnienia psychiczne, otępienia przedwczesne zwłaszcza w akromegalii nietypowej, „tętnienie” mózgu, homoseksualizm. Pisał o problemach pamięci, metodach badania inteligencji i możliwości korzystania w psychologii z eksperymentu⁸³.

Po śmierci profesora (10 kwietnia 1925 r.) wykłady zlecone z psychiatrii w liczbie dwóch godzin tygodniowo u Św. Jakóba prowadził dr Adolf Falkowski – adiunkt z Katedry i Kliniki Neurologicznej wileńskiego wydziału.⁸⁴ Nastąpiło to jednak po kilkumiesięcznej przerwie w zajęciach. Borykano się nie tylko z brakiem szefa katedry i kliniki psychiatrii, lecz także z możliwością zatrudnienia pracownika naukowego w randze profesora, upoważnionego do prowadzenia wykładów. W sprawozdaniu katedry za rok 1925/1926 odnotowano ten fakt, a także stan liczbowy ówczesnej kadry fachowej, który utrzymywał się na poziomie z poprzednich lat. Starano się jednak podtrzymać działalność dydaktyczną, w tym ćwiczenia, demonstrując studentom różne przypadki i stany chorobowe. Odnotowano w ciągu wspomnianego całego roku akademickiego 113 pacjentów, prezentowanych studentom podczas ćwiczeń. Korzystano zatem z tej formy nauczania dotyczącego sposobu diagnozowania różnych schorzeń psychicznych i ich leczenia⁸⁵. Zajęcia prowadził także wspomniany już adiunkt dr Falkowski⁸⁶.

Mimo szczupłości kadr i sporych obowiązków pracownicy katedry wykazywali się również aktywnością społeczno-zawodową, uczestnicząc m.in. w posiedzeniach Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego.

Po blisko dwuletniej przerwie – po śmierci prof. Mikulskiego – ponownie powołano kierownika katedry i kliniki psychiatrycznej. Decyzja w tej sprawie zapadła na posiedzeniu Rady Wydziału 17 czerwca 1926 r.⁸⁷ Stanowisko kierownika, z dniem 1 stycznia 1927 r., powierzono docentowi Uniwersytetu Warszawskiego dr. med. Rafałowi Radziwiłłowiczowi⁸⁸. Przypomnieć warto, że kandydatura ta była brana pod uwagę od początku organizowania w uczelni tej jednostki dydaktycznej⁸⁹. Dodać też należy, że w dniu objęcia funkcji przez dr. Radziwiłłowicza oddane zostały do użytku obiekty przy ul. Letniej 5, przeznaczone na po-

80 Ibid.

81 Ibid.

82 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 152, k. 222a.

83 „Rocznik Psychjatryczny” 1926, z. 3, s. 1–2.

84 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 152, k. 10, 24.

85 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 161, k. 129–192a.

86 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 146, k. 13.

87 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 161, k. 101.

88 R. Radziwiłłowicz był szwagrem Stefana Żeromskiego. T. Nasierowski, op. cit., s. 100.

89 S. Trzebiński, op. cit., s. 490–491.

mieszczenia kliniki i katedry psychiatrycznej. Wedle umowy uniwersytetu z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych dyrektor Kliniki stawał się równocześnie zarządzającym Państwowego Szpitala Psychiatrycznego, utworzonego przy tejże ulicy. Jednakże treść związana z uprawomocnieniem tej decyzji sformułowana została i ostatecznie podpisana 8 stycznia 1929 r., tj. po dwóch latach od uruchomienia placówki⁹⁰.

Na podstawie zawartych postanowień kierownictwo kliniki w tym władze uczelni zobowiązane zostały do dostarczania, w ramach swoich środków finansowych, inwentarza i bieliznę przewidzianą na wyposażenie 50 łóżek. Zobowiązano też kwesturę USB do opłacania uposażeń personelu szpitala. Koszty zaś utrzymania, wynikające z tzw. dnia codziennego, ponosić miano z funduszy Państwowego Szpitala Psychiatrycznego, poza, jak zaznaczano, „specjalistycznym dokarmianiem” chorych. Wydatki na ten cel pokrywać miano ze środków samej kliniki⁹¹.

W porównaniu do poprzedniego okresu warunki placówki poprawiły się, a szczególnie jej lokalizacja. Do dyspozycji kliniki należały 34 lokale w tym: szpitalne, gospodarcze i mieszkalne. Ogólna liczba miejsc przewidzianych na leczenie wynosiła 120, a całkowita powierzchnia – 1730 metrów kwadratowych. Nadal jednak nie dysponowano audytorium i wyodrębnionymi pomieszczeniami na pracownię do badań⁹². Zamierzano powiększyć całość, budując nowy obiekt w pobliżu szpitala⁹³. Zwiększyła się liczba aparatury, narzędzi, przyborów, ponadto księgozbiór. Pomocne okazało się w tym względzie wsparcie Fundacji Rockefellera, zwłaszcza w pozyskaniu czasopism, na które w roku akademickim 1926/1927 uzyskano sumę 500 dolarów. Jednakże w kolejnych latach kwota otrzymywana z fundacji z przeznaczeniem na ten cel miała być już zmniejszana, corocznie o 33%⁹⁴. Odnotowano także zgromadzone w katedrze okazy muzealne, w tym preparaty i odlewy w liczbie 28. Zapasy bielizny pozwalały na czterokrotną zmianę, przewidzianą dla wspomnianych już 50 chorych⁹⁵. Powiększała się stopniowo kadra pracowników. Dnia 16 października 1928 r. oficerem łącznikowym z ramienia szpitala wojskowego została dr Anna Kulikowska. Zmieniała się obsada asystentów: w pierwszej połowie 1927 r. (od 15 lutego do 31 maja) zatrudniono Kazimierza Szczyta, w kolejnym roku (od 1 czerwca do 31 grudnia) Witolda Stasiewicza, w następnym roku (od 1 stycznia) dr. Teodora Jegiera, a od końca stycznia – Józefa Krupowicza. Od dnia 1 lutego 1929 r. zaangażowany był Zygmunt Januszkiewicz. Pracowały trzy siostry oddziałowe, czterech pielęgniarzy oraz jeden woźny⁹⁶.

Kontynuowano wykłady dla studentów po cztery godziny tygodniowo oraz ćwiczenia w liczbie dwóch godzin. Podczas zajęć nauczano prowadzenia historii choroby. Studentów obowiązywało też uczestnictwo w obchodach lekarskich. W pierwszym roku istnienia kliniki, już w nowej siedzibie, przyjęto 216 chorych, poddano leczeniu szpitalnemu 334 osoby, z czego wypisano po odbytej kuracji 170. Toteż liczba podopiecznych uległa

90 B. Borysowicz, op. cit.; Zb. Spec. GBL, sygn. 1/1035 (brak paginacji). Jak wynika z listu prof. Radziwiłłowicza do dziekana wydziału z 28 XI 1928 r., prace nad wykończeniem obiektu trwać miały nadal. Profesor domagał się bowiem jeszcze możliwości konsultowania i nadzoru merytorycznego projektów związanych z tą budową. LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 315, k. 89.

91 S. Trzebiński, op. cit., s. 450.

92 Ibid.

93 LCVA, F. 175, ap. I, A b nr 182, k. 238a.

94 Ibid.

95 S. Trzebiński, op. cit., s. 490–491.

96 Ibid., s. 449.

zwiększeniu w stosunku do poprzedniego okresu. Jak zaznaczano, w terapii nie stosowano „żadnych” środków przymusowych, a nawet izolacji w tzw. „szałówkach” – wydzielonych i zamkniętych pomieszczeniach. Wykorzystywano metody terapii „zajęciowej” – poprzez pracę dostosowaną, jak zaznaczano, do możliwości pacjentów.

W działalności naukowej koncentrowano się na analizie poszczególnych przypadków chorobowych, opisując je na łamach prasy specjalistycznej, głównie polskiej, jak np. „Roczniki Psychjatryczne”⁹⁷. W składzie redakcji był szef katedry R. Radziwiłłowicz – początkowo profesor kontraktowy, a od 28 marca 1928 r., zatrudniony w USB jako profesor honorowy⁹⁸. Starał się w swych publikacjach artykułować zadania i cele psychiatrii, z perspektywy osiągnięć medycznych XX w.⁹⁹. Uczestniczył w kongresach tej tematyce poświęconych. Zajmował się sposobami zwalczania alkoholizmu, brał udział w konferencjach z tego zakresu, m.in. w sierpniu 1928 r. w Antwerpii. W tymże roku, w dniach 27–29 maja, był w Warszawie aktywnym członkiem VIII Zjazdu Psychiatryków Polskich. Podczas zjazdu wygłosił odczyt zatytułowany *Cechy psychjatrji jako nauki biologicznej*¹⁰⁰. Udzielał się w pracach Komisji do spraw walki z alkoholizmem¹⁰¹. Przygotował dla Ligii Narodów program i wytyczne do walki z tym nałogiem. Brał także udział w międzynarodowych naradach rzeczoznawców przeciwalkoholowych: w 1927 r. w Genewie i w 1929 r. w Hadze¹⁰². Podczas tych konferencji był reprezentantem rządu polskiego¹⁰³.

Jednak po blisko dwóch latach śmierć przerwała działalność naukową profesora. R. Radziwiłłowicz zmarł w Wilnie 28 października 1929 r.¹⁰⁴

Po śmierci profesora kliniką kierowała dr Halina Jankowska, która była z nią związana od 1923 r. (do 1935 r.). Prowadziła ćwiczenia ze studentami, uczyła obserwacji chorych, sporządzania historii choroby¹⁰⁵. Ogłaszała swoje prace na łamach „Rocznika Psychjatrzyckiego”¹⁰⁶. Interesowała się psychologią dziecięcą, analizowała wpływ emocji na przemianę materii i wahania poziomu cholesterolu. Poszukiwała też związków między niedoczynnością tarczycy, przysadki mózgowej i nadnerczy a występowaniem depresji. Zajmowała się, od 1932 r., opieką rodzinną chorych psychicznie na wsi wileńskiej. Pod jej medycznym patronatem pozostawało w terenie 800 chorych¹⁰⁷.

Pod koniec roku akademickiego 1929/30, a dokładnie 26 czerwca 1930 r.,¹⁰⁸ dokonano wyboru nowego kierownika katedry i kliniki. Powołano na to stanowisko docen-

97 Pismo ukazywało się od 1923 r., stanowiło organ Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego.

98 Profesor Radziwiłłowicz z racji wieku nie mógł objąć godności profesora zwyczajnego, aczkolwiek jego pensja była wystawiana według stawki przysługującej tej funkcji. Tytuł profesora honorowego zatwierdzono ostatecznie 30 X 1928 r. S. Trzebiński, op. cit., s. 400.

99 R. Radziwiłłowicz, *Drugi i bezdroża psychiatrii współczesnej*, „Nowiny Psychjatrzyckie” 1927, nr 1–2, s. 1–11.

100 R. Radziwiłłowicz, *Cechy psychjatrji jako nauki biologicznej*, „Rocznik Psychjatrzycki” 1928, z. 7, s. 198–204.

101 S. Trzebiński, op. cit., s. 402.

102 LCVA, F. 175, ap. 3, IXB nr 88, k. 7.

103 T. Nasierowski, op. cit., s. 114.

104 S. Trzebiński, op. cit., s. 449.

105 Zb. Spec. GBL, sygn. 1/1035, *Dr Jerzy Borysowicz jeden z lekarzy 1904–1980, Życiorysy neurologów*, dr A. Kulikowska, *Wspomnienia o dr Halinie Jankowskiej*, k. 169.

106 H. Jankowska, *Przyczynek doświadczalny do nauki o ejdetyzmie i jego związku z konstytucją fizyczną*, „Rocznik Psychjatrzycki” 1929, z. 10, s. 140–181.

107 Ibid.

108 Według M. Sopka i M. Szkudlarek miało to miejsce rok później. M. Sopek, M. Szkudlarek, *Polski Instytut Badań Mózgu w Wilnie w latach 1931–1938*, „Medyk Białostocki” 2005, nr 11, s. 26–29. Wersja ta w porównaniu z zachowanymi danymi dokumentacji archiwalnej jest jednak błędna.

ta neurologii Uniwersytetu Warszawskiego dr. Maksymiliana Rose¹⁰⁹. Obejmując katedrę, w roku akademickim 1930/31, zatrzymał dotychczasowe stanowisko dyrektora Polskiego Instytutu Badania Mózgu¹¹⁰, przenosząc placówkę z Warszawy do Wilna. Z racji objęcia funkcji szefa katedry i kliniki wygłosił, 24 kwietnia 1931 r., na uniwersytecie w Wilnie wykład inauguracyjny pod tytułem *Zadania współczesnej psychiatrii*. Jego treść stanowiła swoiste credo głoszonych przez niego poglądów. W wykładzie opublikowanym na ten temat w „Pamiętniku Wileńskim Towarzystwa Lekarskiego” jeszcze w 1931 r. zaznaczył, że „każdemu schorzeniu psychicznemu towarzyszą zmiany anatomiczne”. Był przekonany, że znajdują one rzeczywiste odbicie w budowie mózgu. Dlatego też za szczególne ważne podkreślał poznanie budowy i funkcji mózgu i jego poszczególnych elementów¹¹¹. Poszukiwał drogą sekcji mózgu potwierdzenia wyników swoich założeń. Nadto uważał, że szukając przyczyn chorób, w psychiatrii nie można opierać się wyłącznie „na jednym kierunku badań”, ale łączyć je z innymi metodami z zakresu nauk przyrodniczych¹¹².

Przeniesiony do Wilna instytut, którym zarządzał profesor, rozlokowany został w siedmiu małych pokojach przerobionych ze strychu (poddasza) Państwowego Szpitala Psychiatrycznego przy ul. Letniej 5. Warunki, jakie tutaj zapewniono, były w porównaniu do Warszawy lepsze, co do powierzchni, ale i tu trudne, zważywszy na kierunek prowadzonych badań: anatomo-porównawczych i architektoniczno-porównawczych mózgu ludzi i ssaków¹¹³. Od czasu objęcia funkcji przez dr. Rose w randze profesora nadzwyczajnego USB zmieniał się profil działalności wileńskiej katedry i kliniki psychiatrycznej i pojawił się projekt jej połączenia z katedrą neurologii. Za inicjatora tego pomysłu uważa się prof. Rose. Mimo że profesor początkowo nie był admiratorem łączenia tych dwóch specjalności, jednak kiedy fakt ten, w latach 30., miał miejsce, nie tylko stał się jego obrońcą, lecz także zwolennikiem.

Ostatecznego połączenia klinik dokonano, jak się dziś stwierdza, wydanym nagle w 1934 r. i dla wielu niezrozumiałym rozporządzeniem (reskryptem) Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Wiązać ten fakt można z nową, obowiązującą ustawą o szkolnictwie wyższym z 1933 r. i od tego czasu postępującą tendencją likwidacji części katedr¹¹⁴. Po wspomnianej podjętej decyzji inwentarz Kliniki i Katedry Neurologii Wydziału

109 Rose Maksymilian (1883–1937) urodzony 19 maja w Przemyślu. Naukę pobierał najpierw w rodzinnym mieście, potem w Wadowicach. W 1902 r. zdał maturę i rozpoczął naukę na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie sześć lat później ukończył studia z tytułem doktora wszechnauk lekarskich. Specjalizował się w neurologii, kształcąc się w tym kierunku w Krakowie, Berlinie i w Rheinou pod Zurychem. W Tybindze studiował architekturę mózgu. Był lekarzem batalionowym w Legionach Polskich. Od 1915 r. prowadził oddział neuropsychiatryczny w szpitalach garnizonowych w Przemyślu i Krakowie. Od 1 sierpnia 1925 r. do 31 grudnia 1928 r. kierował Berlińskim Oddziałem Neurologicznym Badania Mózgu im. Cesarza Wilhelma. Publikował też prace naukowe, redagował „Journal für Psychologie und Neurologie”. Habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim na podstawie rozprawy o cytoarchitektonice przedmózdzka żółwia. LCVA, F. 175, ap 1(I B b) nr 44, k. 1; Red., *Rose Maksymilian*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 32, Wrocław 1989–1991, s. 49; LCVA, F. 175. ap. 3, IX B, nr 89, k. 31–32. Do przyjęcia tego stanowiska przyczyniła się podobno dr Wyżykowska-Michejda, por. B. Borysowicz, op. cit.

110 Polski Instytut Badania Mózgu powstał w Warszawie w 1928 r., od początku pod kierownictwem prof. M. Rogo. Stanowisko to profesor objął na wniosek członków walnego zebrania Polskiego Towarzystwa Popierania Badań Mózgu 19 XI 1928 r. Dodać można, że podobne instytuty badania mózgu istniały w: Berlinie, Moskwie, Madrycie i Wiedniu. Według notatek dr B. Borysowicza, Zb. Spec. GBL, sygn. 1/1035, k. 7. S. Rose, *Powstanie i działalność Polskiego Instytutu Badań Mózgu*, „Neurologia Polska” t. 22, 1939, nr 1, s. 45–68.

111 M. Rose, *Zadania współczesnej psychiatrii*, „Pamiętnik Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego” 1931, s. 295, 308.

112 Ważne w tym względzie wydaje się porównanie prowadzonych w tym zakresie badań przez prof. Radziwiłłowicza i poprzednika na Katedrze – prof. M. Rose.

113 M. Sopek, M. Szukdlarek, op. cit., s. 26–29.

114 J. Sadowska, *Jędrzejewiczowska reforma oświaty 1932–1933* (rozprawa doktorska, Instytut Historii Uniwersytetu Białostockiego, 1999), s. 382–383, 390, 404–405.

Lekarskiego USB przekazano powstającej Klinice Chorób Nerwowych i Umysłowych¹¹⁵. Nastąpiło to na ostatnim posiedzeniu Wileńskiego Towarzystwa Neurologicznego dnia 2 marca 1934 r.¹¹⁶

Bożena Borysowicz, córka dr. Jerzego Borysowicza, pracownika Kliniki Neurologicznej, przytacza informacje z 30 listopada 1933 r. zawarte w piśmie rektora¹¹⁷ dotyczące bezpośrednio jej ojca, ale pośrednio wskazujące też na niektóre szczegóły podjętej reorganizacji katedry. List w swej treści jest rozwiązaniem umowy o pracę z dr. Borysowiczem, które nastąpiło z dniem 28 lutego 1934 r. Powodem, jaki podano w tym piśmie, miało być „zwinięcie” przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Kliniki Neurologicznej¹¹⁸. Wypowiedzenie zatrudnienia z tej przyczyny otrzymali pozostali pracownicy, również kierownik kliniki prof. Stanisław Władyczko skierowany „w stan nieczynny” na wcześniejszą emeryturę¹¹⁹. Nastąpiła też likwidacja Katedry i Kliniki Psychiatrycznej, którą po śmierci prof. Radziwiłłowicza, aż do czerwca 1930 r., prowadziła dr Jankowska – adiunkt katedry. Po dokonaniu tych zmian decyzją Ministerstwa nastąpiło utworzenie Kliniki Chorób Nerwowych i Umysłowych. Kierownictwo powierzono dr M. Rose, dotychczasowemu już szefowi Katedry i Kliniki Psychiatrycznej¹²⁰. Przywrócono do pracy większość uprzednio zatrudnionych w obydwu klinikach. Część jednak odeszła na inne stanowiska, w tym do placówek leczniczych istniejących poza miastem¹²¹. W wykazanym spisie pracowników naukowo-dydaktycznych, prócz prof. dr. M. Rose, pojawiły się nazwiska: dr. Aleksandra Rutkowskiego – starszego asystenta, w podobnej funkcji: dr Wandy Jakubiakównej, dr Zofii Bojarczykównej i dwóch pełniących obowiązki młodszych asystentów: lekarzy Michała Morczyńskiego i Aleksandra Ossendowskiego¹²². Ponadto jeszcze od marca 1934 r. zatrudniono: dr. Juliana Adacha i dr. Jana Paradowskiego¹²³. Można zatem powiedzieć, że przechodzenie do pracy na nowych warunkach do Kliniki Chorób Nerwowych i Umysłowych z poprzedniej placówki trwało i przedłużyło się co najmniej do pół roku. Dopiero bowiem w kolejnym składzie Uniwersytetu z 1934/1935 wykazano część pracowników z dawnej Kliniki Neurologicznej, w tym wspomnianego starszego asystenta dr. Jerzego Borysowicza¹²⁴. Złożyły się na to zapewne i prowadzone prace budowlane na terenie organizowanej Kliniki. Chociaż efekty tych działań odnotowano po części już w roku sprawozdawczym 1933/1934. Zakończono zapewne jeszcze w 1934 r. budowę obiektu na mieszkania dla lekarzy (trzy pokoje). Dawny, istniejący tam budynek przeznaczono na oddział dla chorych nerwowych mogący pomieścić 40 pacjentów. Postawiono też nowe

115 Nazwa Kliniki chorób nerwowych i umysłowych figuruje w sprawozdaniu prof. Wacława Jasińskiego, ówczesnego dziekana Wydziału. W. Jasiński, op. cit. Fakt ten potwierdza *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1933/1934*, Wilno 1934.

116 B. Borysowicz, op. cit.

117 Decyzje tę potwierdził Senat USB (pismo nr L. 1752, 1933/34). Materiały B.T. Borysowicz, przekazane do Zb. Spec. GBL (17 II 2000 r.).

118 Ibid.

119 Prof. Stanisław Władyczko przeniósł się do Warszawy, po trzech latach powrócił do Wilna, gdzie 18 VII 1936 r. zmarł. W. Jasiński, op. cit., s. 354–355. Por. *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1933/1934*, Wilno 1934, s. 20–21.

120 B. Borysowicz, op. cit.

121 Zb. Spec. GBL, sygn. 1/1035, J. Borysowicz 1903–1980, *Życiorysy neurologów*, [w:] *Dr Jerzy Borysowicz jeden z lekarzy 1904–1980*, k. 253.

122 *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1933/1934*, Wilno 1934, s. 45.

123 *Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1934/1935*, Wilno 1935, s. 43.

124 Ibid.

pomieszczenia do dokumentacji fotograficznej, kancelarię usytuowano w oddziale dla „spokojnych chorych”, poszerzono bibliotekę i mieszkanie dyżurnych lekarzy. Urządzono też, na ul. Letniej centralę telefoniczną dla „połączeń z miastem i wewnętrzną”. Upiększono teren, zakładając żywopłoty, trawniki i stawiając ławki dla chorych. Doprowadzono do pomieszczeń także wodociąg, kanalizację i instalację elektryczną. W należącym do szpitala majątku Kojrany¹²⁵ stworzono oddział dla 80 pacjentów. Fundusze na te inwestycje pochodziły z Ministerstwa Opieki Społecznej i uzyskanych dla szpitala psychiatrycznego kredytów. Pracownicy, co prawda jeszcze nieliczni, ogłosili pięć prac naukowych, wygłoszono osiem referatów i odczytów¹²⁶.

Rozporządzeniem Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 1934 r., zamknięty został okres pewnej niezależności działalności naukowej i dydaktycznej tych dwóch, opisywanych klinik i katedr USB oraz panujących w tych placówkach – wśród pracowników – poglądów co do funkcji i zadań dotyczących sfery diagnozowania i leczenia chorób neurologicznych i psychicznych. Nie zakończyły się jednak dyskusje i spory środowiskowe lekarzy tych specjalności o celowości łączenia katedr i klinik o opisywanym profilu, które miały miejsce w latach trzydziestych XX w., także poza ośrodkiem wileńskim¹²⁷. Znalazły one rozwiązanie i powrót do dawnych założeń organizacyjnych i koncepcyjnych już w znacznie w późniejszym czasie.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Lietuvos centrinis valstybės archyvas w Wilnie [LCVA]:

F. 175, ap. I, A b nr 115; F. 175, ap. I, A b nr 116; F. 175, ap. I, A b nr 119; F. 175, ap. I, A b nr 128; F. 175, ap. I, A b nr 129; F. 175, ap. I, A b nr 139; F. 175, ap. I, A b nr 145; F. 175, ap. I, A b nr 146; F. 175, ap. I, A b nr 152; F. 175, ap. I, A b nr 161; F. 175, ap. I, A b nr 182; F. 175, ap. I, A b nr 208; F. 175, ap. I, A b nr 313; F. 175, ap. I, A b nr 315; F. 175, ap. 3, IX B nr 18/1; F. 175, ap. 3, IX B nr 88; F. 175, ap. 3, IX B nr 89; F. 175, ap. 3, IX B nr 223; F. 175, ap. 1, I A nr 145; F. 175, ap. 1, I A nr 146; F. 175, ap. 1, I A nr 767.

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka Zbiory Specjalne [LMAV Zb. Spec.]:

F. 98–443, F. 98–445, F. 98–446, F. 98–574, F. 98–846.

Zbiory Specjalne Głównej Biblioteki Lekarskiej w Warszawie [Zb. Spec. GBL]:

zespół A. Januskiewicza sygn. 1/993, t. 9, t. 13,

sygn. 1/1035, *Dr Jerzy Borysowicz jeden z lekarzy 1904–1980. Wspomnienia pośmiertne dr. med. Jerzego Borysowicza*,

sygn. op. 8317, *Stanisław Karol Władyczko (1878–1936)*, ksero z Centralnego Archiwum Wojskowego,

sygn. 215, 6871. J. Hurynowicz, *Wpływ insuliny na układ nerwowy wegetatywny* (rozprawa doktorska, Wilno 1927).

¹²⁵ Kojrany – wieś w ówczesnym powiecie wileńsko-trockim.

¹²⁶ W. Jasiński, op. cit., s. 14.

¹²⁷ Dyskusje, w tym wyrażany sprzeciw środowiskowy głównie naukowców z Uniwersytetu Warszawskiego, dotyczący łączenia katedr i próby uzasadnienia tej decyzji ze strony USB, znajdujemy w materiałach: *Spis wykładów USB na rok akademicki 1924/1925*, Wilno 1924.

Źródła prasowe

- „Medyk Białostocki” 2005, nr 11, s. 26–29.
 „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” 1990, t. 53,
 „Czas” („Nasz Czas”) 2003, nr 36 (625),
 „Neurologia Polska” 1939, nr 1,
 „Nowiny Psychjatryczne” 1927, nr 1–2,
 „Nowa Wilejka, Znad Wilii” 2011, nr 1 (45),
 „Pamiętnik Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego” 1925, z. 2; 1930, z. 45; 1931, z. 5;
 1933, z. 6; 1934, z. 5–6,
 „Psychiatria Polska” 1970, nr 6,
 „Rocznik Psychjatryczny” 1926, z. 3,
 „Rocznik Psychjatryczny” 1928, z. 7,
 „Warszawskie Czasopismo Lekarskie” 1925, nr 5.

Literatura przedmiotu

- Chajn L., *Polskie wolnomularstwo 1920–1938*, Warszawa 1984.
 Herman E., *Neurologi polscy*, Warszawa 1958.
 Janowski L., *W promieniach Wilna i Krzemieńca*, Wilno 1923.
 Ruszczyc F., *Dziennik cz. II, W Wilnie 1919–1932*, Warszawa 1996.
 Sadowska J., *Jędrzejewiczowska reforma oświaty 1932–1933* (rozprawa doktorska, Instytut Historii Uniwersytetu Białostockiego, 1999).
Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1933/1934, Wilno 1934.
Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1934/1935, Wilno 1935.
Spis wykładów USB na rok akademicki 1924/1925, Wilno 1924.
Szkoły lwowska i wileńska – ich wpływa na rozwój medycyny polskiej, red. B. Zawadowicz, Częstochowa 2012.
 Trzebiński S., *Wydział Lekarski USB w latach 1919–1929*, [w:] *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. 2, *Dziesięciolecie 1919–1929*, Wilno 1929.
 Urbanek B., *Wileńskie placówki naukowe Uniwersytetu Stefana Batorego na przykładzie niektórych klinik „niezabiegowych” w latach 1919–1944*, „Medycyna nowożytna. Studia nad kulturą medyczną” t. 23, 2017, z. 1.
 Zahorski W., *Przewodnik po Wilnie*, Wilno 1927.
Polski Słownik Biograficzny, t. 21, Wrocław 1976; t. 30/1, z. 124, Wrocław 1987; t. 32, Wrocław 1989–1991.

Prof. **Bożena Urbanek** jest profesorem w Instytucie Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN. Interesuje się historią medycyny zarówno w zakresie organizacji, jak i koncepcji teoretycznych tej dyscypliny nauki, obowiązujących w XIX i XX w.

e-mail: bozenaurbanek@wp.pl

Data zgłoszenia artykułu: 25 stycznia 2019

Data przyjęcia do druku: 25 lutego 2019